

za etnologijo in kulturno antropologijo na zagrebški Filozofski fakulteti kakor Inštituta za etnologijo in folkloristiko, pa kaže na to, da se naši sosedje intenzivno ukvarjajo z aktualnimi vprašanji in vedno bolj uspešno popularizirajo etnologijo kot aplikativno vedo.

Saša Poljak Istenič

Jiří Bartmiňski, *Jazykovoj obraz mira. Očerki po etnolingvistike.*

– Moskva: Izdatel'stvo »Indarik«, 2005. – 527 str.

V knjigi *Jezikovna podoba sveta. Razprave o etnolingvistiki* so zbrane in v ruščino prevedene razprave Jiříja Bartmiňskega, napisane od leta 1973. Zbornik je nastal na pobudo Svetlane Mihajlovne Tolstaje, ruske etnolingvistke, saj Bartmiňski velja za utemeljitelja poljske etnolingvistike in enega od začetnikov vzhodnoevropske etnolingvistike sploh.

V uvodu urednica predstavi širino in pomen delovanja Bartmiňskega za razvoj etnolingvistike. Bartmiňski ruši meje med dialektologijo in folkloristiko ter med lingvistiko, folkloristiko in etnologijo (kulturno antropologijo). Zanj je človek, njegovo delovanje in zavest območje jezika.

Knjiga je razdeljena na štiri dele: 1. Kultura v ogledalu slovarja, 2. Jezikovni stereotipi, 3. Tekst in slog, 4. Poetika folklore; v vsakem razdelku je zbranih pet do devet razprav.

V prvem delu knjige Bartmiňski predstavi predvsem tri med seboj povezane teme: etnolingvistiko, povezavo jezik – kultura in etnolingvistični slovar ter predstavi terminologijo.

Bartmiňski etnolingvistiko opredeli na podlagi vezi med jezikom in kulturo. Pri tem je osrednje vprašanje, kako je zunajjezikovna resničnost interpretirana z jezikom v komunikaciji. Bartmiňskemu jezik ni le orodje komunikacije v družbi, temveč je eden od gradnikov kulture, saj skozi jezik lahko razberemo in spoznamo verovanja, šege, kulturo. V ospredje postavi besedo (čeprav jo označi za nesamostojni znak v jezikovni komunikaciji), ker naj bi bila sama po sebi cel svet. Etnolingvistika je bliže etnologi oz. kognitivni antropologiji kot etnologiji, saj ta raziskuje bolj objektivno, pri etnolingvistiki pa je v ospredju subjektivna rekonstrukcija karte sveta, ki je odtisnjena v jeziku.

Poudarja, da v etnolingvistiki delitev na sinhrono in diahrono ni smiselna, saj etnolingvisti preučujejo podatke iz preteklosti, ki so bili vzeti iz znanstvenih del 19. in 20. stoletja in tudi iz sodobnosti. Hkrati pa raziskujejo tudi današnje stanje, saj je funkcija jezika postala še posebno pomembna in zanimiva z vidika socialnega in kulturnega pomena. Etnolingvisti zanimajo tudi novonastali, aktualni koncepti, ki so povezani z vsakdanjim življenjem, npr. »pravice človeka«, »mestno prebivalstvo«, »mirovni proces«, »globalizacija življenja«, »majhna domovina«.

Temeljna pojma etnolingvistike sta *jezikovni stereotip* in *jezikovna (kulturno-jezikovna) karta sveta*. Jezikovno karto sveta lahko razumemo tudi kot »naivni« zemljevid, leži v

osnovi jezika, v gramatičnih strukturah in pomenih besed, pa tudi v strukturi in smislu besedil. Karta vsebuje jezikovne stereotipe; to so besede in predstave, ki so se usidrale v družbo. Njihova rekonstrukcija in opis služita t. i. kognitivni definiciji.

Karto sveta Bartmiński razdeli na dva dela, in sicer na objektivni del (*das sprachliche Weltbild – jezikovna podoba sveta*) in na subjektivno stališče do sveta (*view of the world – pogled na svet*). Hkrati poudarja, da karta sveta ni preslikava realnosti, temveč interpretacija realnosti.

Jezikovni stereotip je predstava o predmetu, ki je nastala v mejah določene kolektivne izkušnje in opredeljuje to, kar ta predmet predstavlja, kakšen je videti, kako deluje itn. Ta predstava nam je dostopna skoz jezik in predstavlja kolektivno vedenje o svetu (npr. *sonce je nebesno telo, ki nas greje, zjutraj vzhaja, zvečer zahaja* itn.). Eno od meril za stereotipnost je ponavljanje oznake (npr. *zlato sonce*).

Nadalje Bartmiński razloži še sledeče etnolingvistične termine: *vidik* (*точка зрения*) (subjektivno-kulturni faktor, ki opredeljuje način govora o objektu in vključuje njegovo kategorizacijo), *simbol* (predstava o predmetu, ki nadomešča drugo predstavo v mejah širšega jezikovnega polja) in *faseta* (etnolingvistični metajezikovni termin za opis stereotipov; del, ki se pojavlja kot element kulturno-jezikovnega stereotipa in predstavlja projekcijo subjektovega vidika na objekt). Bartmiński uvaja tudi pojem *profilem razumevanja*: različni profili ne pomenijo različnega razumevanja, so vsota smislov v mejah določenega pomena.

V članku je predstavljeno tudi eno glavnih del etnolingvistov, tj. *Slovar narodnih stereotipov in simbolov* z območja Poljske in deloma zajema tudi stereotipe izseljencev. Gre za poskus rekonstrukcije poljske tradicionalne karte sveta in človeka z etnolingvističnimi in folklorističnimi metodami. V njem je zbran slovar stereotipov, v jeziku in kulturi uzaveščenih značilnosti za poimenovanje predmetov. Izogiba se jedrnatim definicijam in skuša čim celoviteje podati kulturne stereotipe (npr. *o soncu, dežju ...*). Slovarska definicija je sestavljena iz razlage človeka, ki se s področjem ne ukvarja poklicno, ter upošteva verovanja in rituale, ki so dokumentirani v etnolingvističnih delih. Bartmiński poudarja, da le z upoštevanjem kulturnega nabora lahko pravilno razumemo jezikovne tekste (to velja predvsem za interpretacijo metafor, še posebej o prvinskih elementih, ki jim narodova tradicija pripisuje oživljajoče bistvo in zato določa pravila, kako se vesti v njihovi bližini). Slovar časovno ni omejen le na sinhrono ali diahrono, saj ti časovni razsežnosti ne moreta biti ločeni.

V drugem delu knjige se Bartmiński posveča podrobnejši preučitvi jezikovnih stereotipov oz. ponavljajočega se v jeziku, kar utemeljuje z dejstvom, da iz stereotipizacije lahko razberemo mitološko mišljenje. Poudari teorije Adama Schaffa, Ute Kvasthoff in Patnema, sam pa se pri obravnavi jezikovnega stereotipa opre predvsem na Lippmanna, za katerega je stereotip shematična in enostranska pretvorba nekega pojava/stvari v glavi človeka in hkrati mnenje o njem, ki ga je dobil od okolice še pred srečanjem s samim objektom. Lippmann pripisuje stereotipu funkcijo ekonomije poznavalskih prizadevanj

in ustvarjanje osebnosti določenega okolja. Vendar pa je stereotip po besedah Kepeiškega nujen element splošnega jezika in kode kulture.

Bartmiński razloži potek stereotipizacije s subjektivno kategorizacijo pojavov in hkrati s konvencijo (dogovori, tradicija) in ponavljanjem. Proces ni omejen z ljudmi, etičnimi, regionalnimi, profesionalnimi skupinami, temveč obsega vse, kar povprečen človek pozna in prevzame za svoje cilje, da si ustvari določen model sveta in scenarij svojega bivanja v njem. Ta model sveta ni odsev realnosti, temveč interpretacija in projekcija.

Ravni stereotipizacije so različne, kazalniki pa so ponovljivost, značilnosti predmeta v različnih izjavah in njihova zakoreninjenost v značilnostih jezika, predvsem v pomenih besed, o čemer lahko presojamo na osnovi besedotvornih derivatov, metafor, frazeologije, rekov in pregovorov, pa tudi na podlagi semantično povezanega teksta. Čim večkrat se predznak pripisuje predmetu v spontanah izjavah ali v odgovoru na vprašanje, stalnejši je. Če je stereotip socialno zakoreninjen, ni neogibno tudi jezikovno zakoreninjen, medtem ko jezikovna zakoreninjenost pomeni tudi socialno zakoreninjenost.

Bistvena lastnost stereotipa je napačna, netočna subjektivna posplošitev, zato stereotipi pogosto vsebujejo predsodke in posledično negativno oceno: *Ni boljše laži, kot je stereotip* (Lipmann, v Bartmiński, str. 159). Včasih stereotipi kljub vsemu vsebujejo realna dejstva, npr. predstave o poklicu in orodju (npr. *kmet – traktor*), vendar imajo dodane emocionalne ocene, ki so drugotne.

Stereotipe najdemo predvsem v pogovornem in umetnostnem jeziku. Nasprotno pa vrsti, ki težijo k objektivizaciji in intelektualizaciji, predvsem znanstveni in uradni jezik, ustvarijo svoje, »intelektualne« stereotipe, ki niso v funkciji emocionalnega načina urejanja sveta.

Bartmiński nadalje poda zglede jezikovnih kart sveta in stereotipov. Predstavi stereotipe o kozmosu, živalih, rastlinah, nekaterih narodnostih, poklicih, o različnih etničnih skupinah, nacionalni kuhinji, posebnostih oblačil, stereotipe o nekaterih regijah in mestih ter stereotipe, povezane z družino in družinskimi vlogami.¹ Omeni tudi mednarodne stereotipe, npr.: *Švicar je natančen, črnc je delaven, Škot je škop* ipd. Stereotipi se pojavljajo tudi pri mitoloških (*čarovnica, hudič, škrat ...*) in ideoloških (*napredek, revolucija, levi, desni ...*) predstavah.

V tretjem delu knjige se Bartmiński posveča tekstu in slogu. Vprašanje, ki je pri lingvistični tekstologiji v ospredju, je predvsem razmerje med besedilom in stavkom. Pri opisu problematike se opre na teorije D. Šifrin (razmerje med strukturo in funkcijo, tekstom in kontekstom, med jezikovnim diskurzom in socialno komunikacijo v širšem smislu) in G. Helbiga.

Bartmiński tekst opredeli kot nadfrazno jezikovno enoto, makroznaček, ki ima opredeljene žanrske in stilistične predznake ter podaja celostno semantično in komunikativno interpretacijo. Osredotoči se na slovstveno folkloro, kjer so teksti podvrženi procesu

¹ Bartmiński je posvetil dva članka specifičnim stereotipom, in sicer stereotipoma *mati* in *Nemec*.

stabilizacije na ravni družbene norme in so razumljeni kot celotni znaki (npr. *anekdota, pregovor*). Sicer sta vsem svetovnim kulturam poznana dva jezikovna sloga (kolikor jezik predstavlja pragmatično in mistično): pogovorno vsakdanji slog in umetniški slog. Tvorita minimalni sistem, ki je elementaren in nereduciran. Zanju so značilne pomanjševalnice, ponavljanja določenega tipa in semantične transformacije.

Jezik slovstvene folklore je opredeljen s pripadnostjo dialektu, hkrati pa vsebuje vrsto medregionalnih in nadregionalnih elementov. Medregionalni elementi se pojavljajo delno, kot besede za poimenovanje človeka in obkrožujočega sveta (npr. *dekle, ljubezen, konj, voda, iti, lep ...*). Jezik slovstvene folklore teži k temu, da bi postal interdialekt, tako da odstrani ozke dialektizme ter jih zamenja z za razna narečja splošnimi formami. Tako slovstvena folklor postane rezultat dvoje faktorjev: 1. notranjih, strukturnih (ustvarjajo določene zahteve v odnosu do fonetične, gramatične, leksične strani jezika), 2. zunanjih (nastanejo kot posledica migracij iz vasi v vas, iz roda v rod in tudi z uporabo istih iztočnic kakor v literarnem jeziku, jeziku sosedov itn.).

Bartmiński razloži tudi pojav folklornosti: folklorna besedila se od izjav v pogovornem jeziku ločijo po tem, da se tvorijo po spominu in ne vsakič znova v procesu komunikacije. So rezultat kolektivnega dela in spadajo v t. i. jezikovni kliše (termin Permjakova, 1970), ki ima zaprto semantično, sintaktično in leksično formo. Struktura celega teksta se podreja zakonu tipizacije situacij, akterjev, predmetnih motivov, jezika. Začetek in konec teksta sta vedno stalna. Strjeni fragmenti teksta imajo status ponavljajočih se formul (*K nam je prišla srečna vest ...; Nekoč je živel starec, ki je imel tri sinove ...*).

V slovstveni folklori za najrazvitejšo velja poezija. Jezik pesmi se oblikuje v procesu dolge simbioze besed in glasbe, je t. i. pevski jezik, in hkrati temelji na dveh sistemih: na sistemu jezikovnih elementov in na sistemu, povezanem z glasbo. Druga svojevrstnost folklorne poezije je ritem: pesmi so razbite na kitice, povezane glede na petje in njegove zakonitosti. Baza ritmičnih elementov je stih – stavek, za regulacijo ritma se uporabljajo morfološki dvojniki.

Velik pomen v slovstveni folklori ima tudi poetični slog. Folklorno-poetični slog operira z določenim omejenim naborom leksičnih poetizmov, npr. *velika, globoka voda, dolina, soba, ... ko, kjer, kakor, tak, vsaj ...*, in njihovimi narečnimi različicami. Poetično sredstvo so tudi pomanjševalnice, ki se jih uporablja ali jih uporabljajo za regulacijo ritma in kot orodje ritmičnosti, hkrati pa so tudi kazalnik poetičnega sloga. Strukturno-poetično funkcijo imajo predvsem pomanjševalnice, tvorjene iz besed, ki navadno nimajo predvidene takšne oblike, npr. dnevi v tednu (*sobotica*), poimenovanje elementarij (*zemljica*), dogodkov (*porokica*), nekaterih pridevnikov (*visokcan*) in celo glagolov (*hodkati*) ... značilno pesemske so pomanjševalnice lastnih imen (*Janko, Katka ...*).

Specifičen, značilen le za folklorne besede in forme, je skupek elementov jezika, ki jih vaški prebivalec pozna le v pasivni formi in jih razume enako kot njegovi bližnji ali daljni sosedje, tj., ko besede poznajo, vendar jih ne uporabljajo. Veliko takšnih poetizmov se rodi pri geografskem stiku dveh narečnih sistemov.

Med poetična sredstva sodijo tudi ponavljanje (najlažji člen realizacije poetičnega načela ekvivalentnosti sledečih si elementov), paralelizem (semantična varianta ponavljanja) in simbolizem (reduciran paralelizem), ki jih Bartmiński posebej poudari. Ponavljanje je stilistična dominanta v slovstveni folklori (najpogosteje in najlepše razvidno v obrednih žanrih). Ponovitev vrstic, kitic, posamičnih besed deluje kot upočasnjevanje ali celo zaustavitev semantičnega toka izražanja; ustvarja obredni čas, mitično »večno sedanjost« ter pripomore k povezanosti teksta, kaže na začetek kitice in celega dela itd. Včasih ima retorično impresivno funkcijo. Najsplošnejša funkcija ponavljanja je povezana z identifikacijo z idealnim obrazcem, kjer vsaka stvar ustreza svoji globlji nalogi (*bojevnik se bojuje, plesalec pleše*). Paralelizem je semantična različica ponavljanja in ustvarja podobnost (če ne že identičnost) pri zunanji različnosti. V osnovi paralelizma leži dejstvo iz narave ali sveta človeka (npr. *leska šumi = dekle joče*).

Stalne strukturne sheme se pojavljajo tudi v pregovorih, ugankah, zagovorih.

Bartmiński opaža, da v sodobni slovstveni folklori svoj pomen izgubljajo osnovni principi ponavljanja, paralelizma in simbolizma, ki temeljijo na animističnem pogledu na svet, na enosti človeka in sveta kot žive celote. Ta desakralizacija karte sveta vodi k večji prozaičnosti jezika slovstvene folklore in k oslabitvi vezi s tradicijo (to je vidno v sodobnih zapisih tekstov).

V zadnjem članku tretjega poglavja Bartmiński obravnava folklorni tekst kot predmet folkloristike. Poudari problematiko zbiranja slovstvene folklore: če zapišemo tekst in ob tem ne opišemo okoliščin, nismo zapisali ničesar. Zapis folklornega teksta morajo spremljati še drugi sistemi znakov, ki zapišejo neverbalno izražanje. V slovstveni folklori se ta celota kaže v reprodukciji, ki je vedno vezana na kontekst. Slovstvena folklorja je namreč ustni pojav, zato zapis besedil ne spremeni le substanc jezika, temveč modificira obstoj slovstvene folklore. Ker se nekatere zvočne in semantične karakteristike ohranijo tudi ob zapisu, sam zapis ustnega besedila tega še ne naredi za pravi pisni tekst, prav tako kakor branje takega teksta še ne naredi za resnično govorjeno besedilo. Izdani zapisi tekstov slovstvene folklore ostajajo ustni/govorjeni teksti, ne glede na drugačen način prenosa (zapisa). Takšen tekst tako ali drugače predaja le ustno sporočilo.²

Za slovstveno folkloro je značilno, da je reproducirana (enkratno sporočilo je nereproducirano). Forma reprodukcije je dvojna: 1. tekst je lahko sporočen enemu in istemu prejemniku le enkrat (govor), 2. tekst je enemu in istemu prejemniku sporočen večkrat (slovstvena folklorja): tekst je tematsko in formalno-jezikovno stabiliziran, tj. kliše, vendar motivacija celotnega pomena ni preprosta in neposredna, ne da se ga razumeti dobesedno, smisel teksta se pojavlja kot vsota pomenov.

Tekst slovstvene folklore ima dialoško strukturo, ki se razbere pri slušnem sprejemanju v trenutku njegovega posredovanja. Dialoškost je posledica ustnosti istočasno, ko

² Bartmiński v ustno sporočilo poleg slovstvene folklore uvršča še enkratno sporočilo in govorico. Ti tipi se razlikujejo predvsem pragmatično – odnos tvorcev in prejemnikov. Značilnost vseh treh pa je, da se hranijo le v spominu ljudi.

se ustna forma jezika stalno obnavlja v procesu medsebojnega delovanja ljudi (vprašanja sogovorcev drug drugemu).

Bartmiński sklone, da naj bi v središču preučevanja in raziskav še vedno ostajal tekst slovstvene folklore, saj konteksta ne moremo preučevati brez dobesednega razumevanja teksta.

Četrty del knjige, Poetika folklore, nam najprej predstavi koncept formule Alberta Lorda, ki je formulo opredelil kot rezultat ustne forme njenega obstoja. Lordova teorija posebno pozornost posveča komunikativni situaciji tvorca, ki izhaja iz mehanizma tvorbe teksta, iz težnje pokazati vlogo formule v tem procesu. Za ta proces je pomembno ločiti dva tipa razumevanja: 1. stereotipi (tvorjeni so po spominu brez sprememb ali le malo modificirani), 2. konstrukcije ali besedne skupine, ki jih tvorec tvori v procesu sinteze.

Po mnenju Lorda je glavni faktor za nastanek formul pomanjkanje časa (in na splošno pogojev) za premislek in izbor elementov – v vsakdanjem pogovornem jeziku je pogostejše kakor v poetičnem narodnem jeziku.

Bartmiński ima za svojevrsten paradoks, da Lord ne gre iz okvirov poetičnega jezika, da ni pozoren na druge funkcionalne variante ustnega jezika in predvsem na material pogovornega jezika.

V nadaljevanju se Bartmiński ukvarja z ritualno funkcijo slovstvene folklore.

»Sacrum« se v slovstveni folklori pojavlja predvsem v sami zgradbi teksta in formah obstoja v jeziku, slogu, poetičnih prijemih, v možnostih modeliranja opisa sveta. Idealen folklorni tekst funkcionira kot neavtonomen del celotne situacije. V poetiki slovstvene folklore je zelo pomembno ponavljanje z vsemi svojimi formami in variantami, najtesneje pa je povezano s sakralnim pogledom na svet (je tudi njegov rezultat in sredstvo njegovega izražanja). Označuje ga ritualna funkcija, ki je najstarejša in je tudi njegova osnova. Termina, ki ju Bartmiński uvaja v zvezi s ponavljanjem, sta *repeticija* in *reduplikacija*. Upoštevajoč samo besedo in njen kontekst, ponavljanja razdeli na jezikovna (formalne enote in smiselne enote) in zunajjezikovna (konstruktivne enote in pragmatične enote). Glavna in najbolj prvotna so pragmatična ponavljanja, npr. ponavljanja ritualnih gest v ljudski medicini (ponavljanje spremlja gesto). Ponavljanje se v procesu spremeni v stalno formo, ki mora biti v določenih okoliščinah ponavljana v strogo določeni formi in v določenem številu (ponavadi trikrat). Če formula postane tekst, sestavljen iz vrste povedi, njegove komponente postopno uhajajo nadzoru gramatičnih pravil in pridobivajo nezamenljivo podobo. S tem se hkrati ohranjata paralelizem in medsebojna vez med dejanji in besedami. Tesno prepleteni akti dejanja in govorjenja so razločevalna črta najbolj arhaičnih žanrov slovstvene folkloristike: obrednih, kolednih, priložnostnih. Ponovitve gest in besed si tesno sledijo. Ponavljanja prežemajo strukturo teksta na vseh ravneh njegove organizacije.

Na koncu se Bartmiński posveti folklornim kolednicam in ljubezenski poeziji. Pri obeh žanrih poudari vsebnost simbolističnih elementov iz tradicionalne slovstvene folklo-re za bolj konkretno upodobitev.

Pri kolednicah se je simbolistična določenost najbolj ohranila v kolednicah z dobrimi željami ter gospodarskih in mladinskih kolednicah. Motiv čudeža v kolednici predstavlja pričevanje stalne navzočnosti Boga na zemlji in njegove usmiljenosti. Dar, obdarovanje je pomemben tradicionalni element koledovanja, pojavlja pa se tudi v obliki simbola (dar srca ...); darovanje v kolednicah je vzajemno.

Pri ljubezenski poeziji izloči tri značilnosti: 1. opevana ljubezen je dinamičen proces stalnega izmenjevanja čustev, odvisnih od spreminjajočih se okoliščin, 2. v konceptu ljubezni se harmonično združujejo čustvene in psihične komponente, 3. vloga ženske in moškega je že znana. Oba spola se pojavljata neposredno, skoz delujoče like v tekstu, in posredno, skoz subjekt, ki te like ustvarja iz izventekstovne perspektive.

Knjiga nam vsebinsko sicer ne prinaša veliko novega, saj gre v večini za starejše (do trideset let) in že objavljene članke, zato so nekatera dognanja v folkloristiki že splošno poznana in sprejeta, vendar je kljub temu odlična predstavitev dela etnolingvistov; nakaže nam tako postopke etnolingvistike kakor tudi njena dognanja. Bartmiński s svojimi razpravami povsem upraviči obstoj vede, ki je interdisciplinarna.

Saša Babič

Eva Krekovičová, *Mentálne obrazy, stereotypy a mýty vo folklóre a v politike.*

– Bratislava: Ústav etnológie SAV, 2005. – 128 str.

Eva Krekovičová je svoje raziskovalno prizadevanje v času velikih družbenih sprememb, ki so zajele tudi Slovaško, usmerila v prepoznavanje in interpretacijo kulturnih podob, stereotipov in mitov – tako v folklori kakor v politiki. Ta vprašanja prav v povezovanju izhodišč in spoznavnih moči etnologije in folkloristike odpirajo nove spoznavne možnosti.

V uvodnem poglavju, namenjenem določitvi metodološkega okvira, avtorica definira spomin oziroma išče razmerja med kolektivnim, socialnim in kulturnim spominom. Metodološko izhaja iz konceptov kolektivnega spomina, kakor ga je oblikovala francoska historična šola Annales, hkrati pa vključuje sodobne študije socialnega spomina P. Connertona in študije kolektivnega spomina v novejših nemških in drugih srednjeevropskih raziskavah J. Assmanna, M Csákyja, Mannove in H. H. Hahna. V uvodnem delu tudi natančno opredeljuje pojmovni okvir od stereotipa prek podobe, predsodka itn. – vse do samopodobe in podobe drugega.

Tri osrednja poglavja so namenjena prepoznavanju drugega v slovaškem izročilu, in sicer podob drugih narodov v slovaški folklori, podobi Judov na Slovaškem in podobi višjih družbenih plasti in meščanov. Z analizo več kot 90.000 pesmi in drugega gradiva je avtorica v izročilu prepoznala zelo šibko etnično oziroma nacionalno samopodobo Slovakov, odnos do drugih narodov pa je v obliki dihotomije mi-oni izražen pri dveh